

Jubilejní park ve Znojmě – příprava obnovy ke 100. výročí vzniku republiky

Roman ZÁMEČNÍK

ANOTACE: Jubilejní park ve Znojmě je příkladem velkoryse založeného veřejného prostoru u příležitosti 10. výročí trvání Československa v roce 1928. Cílem města je otevřít obnovený park ke 100. výročí vzniku státu v roce 2018. Zásadní místo mezi provedenými průzkumy této kulturní památky zaujímá ten historický, kterému je věnován příspěvek.

Radnice obcí a měst v opojení oslavami vzniku Československé republiky tehdy podporovaly nejen stavění nových veřejných budov a bytovou výstavbu, ale také realizaci komunikací, mostů, nábřeží, náměstí a městských parků. Ve městech i na vesnicích byly zakládány nové parkově upravené hřbitovy a urnové háje. Stavbou pomníků se připomínaly významné osobnosti našich dějin i tehdejší politická reprezentace nebo oběti 1. světové války. Výrazně byly podporovány zejména aktivity spojené se sportem a obecně aktivity podporující zdravý životní styl. Mnohdy velkoryse koncipované sportovní areály s hřišti, plaveckými a rekreačními bazény se budovaly přímo ve městech nebo v jejich nově urbanizovaných příměstských částech. Také rozvoj moderního zdravotnictví s sebou nesl zvýšené nároky na hygienicky nezávadné prostředí nezbytné pro úspěšnou léčbu pacientů. Podporován proto byl pohyb na čerstvém vzduchu a slunci v parkově upraveném prostředí nemocnic, sanatorií či celých lázeňských souborů. Obdobně byl důraz kladen také na úpravu prostředí sociálních domovů a domovů pro seniory. Často i cíleně tematicky zaměřené zahradní úpravy vznikaly u škol všech stupňů. Celkově se v meziválečném Československu v nebyvalé míře rozvíjela bytová kultura. Jedním z jejích výrazných projevů byly nové urbanistické plány částí měst a obcí a bytová výstavba ucelených stavebních souborů. Byly vypisovány urbanistické soutěže a mnohdy také následovaly regulační plány, které počítaly s rozvojem dalších parkových ploch. Zásadní vliv na rozvoj mnoha městských parků mezi světovými válkami měly také okrašlovací spolky.

Mezi výrazné osobnosti meziválečné zahradní architektury, jejichž osobitá tvorba našla uplatnění ve všech výše jmenovaných typech zahradních úprav, patří František Thomayer, Josef Vaněk, Josef Miniberger a Josef Kumpán. Zvláště poslední ze čtveřice zmiňovaných byl výrazně činný při projektování veřejných za-

1

hradně-architektonických prostor v rámci celého tehdejšího Československa.

Pro funkční typ veřejná zeleň (park, prostranství, parkově upravená plocha, parkově upravené náměstí apod.) se dochovaly zahradní plány k 72 objektům, které projektoval Josef Kumpán.¹ Tyto návrhy dokumentují jeho tvorbu v časovém intervalu let 1921–1952. V meziválečném období přijal také řadu zakázek na úpravy nebo rozšíření stávajících městských parků a veřejných prostranství souvisejících s oslavami vzniku republiky. Mezi nejvýznamnější z nich patří obnova parku Na Výstavišti v Mladé Boleslavi (Jubilejních sadů), která proběhla k desátému výročí založení státu v roce 1928.² V rámci oslav výročí vzniku Československa byly adaptovány nebo nově zakládány také další jubilejní parky, mezi nimiž významné místo zaujímá vzhledem k velkorysosti řešení také Jubilejní park ve Znojmě budovaný podle Kumpánova projektu od roku 1928.

V duchu vlastenectví a odkazu národních tradic se nesly také některé další Kumpánovy zahradní úpravy v řadě měst, a to v okolí pomníků významných osobností českých dějin, např.

Obr. 1. Znojmo, celkový pohled na Jubilejní park od jiho-východu se školní budovou v pozadí (40. léta 20. století). Soukromý archiv Josefa Vlasáka, Znojmo. Reprofoto: Josef Vlasák, 2017.

Mistra Jana Husa a Jana Evangelisty Purkyně, či padlých vojáků 1. světové války, legionářů, případně významných osobností společenského a kulturního života (např. Sady Čsl. legií v Hranicích, Čermákovy sady v Rakovníku, Tyršovy sady v Uhlířských Janovicích, řada objektů v Roudnici nad Labem, Hradci Králové a Kolíně). Kumpán navrhoval zahradní úpravy také pro další města a obce.³ V Praze je Kumpán paradoxně uváděn v dostupných podkladech pouze jako autor a spolutvorce různých návrhů na Petříně a Letné. Projektoval ale také např. úpravu náměstí Míru v Praze-Vinohradech⁴ a účastnil se soutěží na úpravu zahrad na Pražském hradě aj.

Dispoziční charakteristika parku

Jubilejní park⁵ leží uvnitř urbanizovaného území ve městě Znojmě. Charakter okolní uli-

2

Obr. 2. Znojmo, schematické znázornění jednotlivých kompozičních oddělení v Jubilejním parku na podkladě aktuálního družicového snímku. Převzato z: <https://mapy.cz>, © Seznam.cz © TopGis 2015, vyhledáno 2. 10. 2017. Legenda: A – rozárium, B – botanická zahrada, C – rekreační trávník, D – květnice, E – dětská zahrada.

Obr. 3. Letecká fotografie Jubilejního parku z roku 2009. Pohled od jihu. Převzato z: http://znojemsky.denik.cz/zpravy_region/letni-soutez-poznejte-znojemsko-z-vysky-naposledy.html, vyhledáno 2. 10. 2017.

3

Bazén je v příčné ose přístupný osově situovanými schodišti. V příčné ose parteru je vymezeno půlkruhové odpočívadlo s centrální výsadbou lípy (*Tilia cordata*).

Botanická zahrada tvoří společně s rozáriem nejstarší část parku. Vůči rozáriu je botanická zahrada položena poněkud níže. Terénní rozdíl je překonán alpinem a ve střední části z kamennů vyzděnou zárubní zdi půlkruhového půdorysu, nad kterou spočívá zmiňované odpočívadlo. U paty zárubní zdi je situován betonový okrasný bazén také půlkruhového půdorysu. Půlkruhový půdorys odpočívadla a bazénu opakuje pravidelný systém pěti za sebou řazených cest vymezujících květinové a keřové (růže) záhony. Záhony jsou příčně rozděleny dvěma cestami, čímž vzniká šestnáct samostatně vymezených záhonů. Zbývající plocha oddělení je pojata méně formálně a osazena pestrou směsí dřevin.

Rekreační trávník je centrální částí parku založenou ve druhé fázi společně s květnicí a dětským hřištěm. Oddělení má charakter odpočinkového (pobytového, sportovního) trávníku s jednou přímou, podélně vedenou cestou promenádního charakteru doprovázenou šeríky pěstovanými na kmínku a konstrukcemi s popínavými dřevinami.

Květnice je pojata jako formální parter obdélného půdorysu s centrálně umístěnými slunečními hodinami. Po obvodu je vymezen komunikacemi, které jsou doprovázeny bohatě pojatými sezónními záhony. Centrální část parteru je vůči okolní ploše mírně zahlobena. Zahlobení je překonáno kamennou zárubní zdí. Střed parteru se slunečními hodinami je přístupný osově situovanými schodišťovými stupni. Na parter navazuje stinná část s výsadbou alejových stromů v pravidelném rastru.

Dětská zahrada je charakteristická situováním rozměrného dětského rekreačního (koupacího) bazénu protáhlého oválného půdorysu. V ose bazénu je postaven zahradní pavilon. Jeho přední část je pojata jako otevřený sloupový přístřešek. V zadní, uzavřené části jsou umístěny toalety, zázemí pro údržbu parku a prostor

využívaný jako příležitostné občerstvovací zařízení. V okolí stavby je vymezen větší shromažďovací prostor s dětským pískovištěm a hřištěm s moderními herními prvky.

Dějiny parku (založení)

Park byl v roce 1928 založen pouze ve své severozápadní části při budově školy pocházející ze stejného období. Zbývající, rozsahem větší část byla založena až v roce 1930.

O založení Jubilejního parku bylo rozhodnuto v návaznosti na pořádání znojemské Zemské a jubilejní krajinské výstavy (7. 8. – 4. 9. 1927),⁹ a to v souvislosti s oslavami desátého výročí existence republiky.

„Chloubou Znojma jest na paměť desetiletého jubilea trvání republiky Československé v roce 1928 založený sad, nazvaný Jubilejní. Sad tento rozkládá se na bývalém dobytčím tržišti a bylo započato s jeho budováním ve zmíněném roce dle návrhu zahrad. architekta Josefa Kumpána. V hořejší části sadu jest umístěno alpinum, růžový parter, mnoho vzácných stromů a keřů a jest položen základ k soustředění místní dosti obsáhlé a zajímavé květeny. V dolejší části sadu jest umístěno rozsáhlé dětské hřiště a snad první v republice velké dětské koupaliště, ku kterémuž jest přičleněna louka k volnému používání pro děti.“¹⁰

18. dubna 1928 bylo rozhodnuto vybudovat na části starého dobytčího tržiště mezi státní menšinou školou (dnešní základní škola) a hřištěm DTJ¹¹ botanický Jubilejní park.¹² Nedlouho po rozhodnutí rady se započalo s výstavbou. Realizaci Jubilejního parku řídila Správa lesů a statků města Znojma, která také 6. února roku 1929 dodala Městské radě Znojma rozpočet na založení Jubilejního parku.¹³ Park byl budován také za přímé součinnosti Městského zahradnictví ve Znojmě.¹⁴

Z informací obsažených v úředních dokumentech města Znojma je tedy patrné, že přestože byla severozápadní část Jubilejního parku při dnešní základní škole slavnostně otevřena u příležitosti 10. výročí trvání Československé republiky, na podzim roku 1928, řada prací pokračovala i v jarních měsících roku následujícího. Dá se tedy předpokládat, že k definitivnímu ukončení prací na založení první části parku došlo v jarních měsících (duben–květen) roku 1929.¹⁵

Již v listopadu roku 1929 zahradnická komise ustanovená při Městské radě Znojma navrhla rozšíření Jubilejního parku také na zbývající plochu náměstí.¹⁶ Rada následně na svém zasedání dne 11. prosince 1929 rozšíření schválila, a to opět podle návrhu Josefa Kumpána.¹⁷

4

5

1. února 1930 pak požádala Městská rada ve Znojmě Okresní úřad ve Znojmě o vypsání stavební komise a udělení stavebního povolení,¹⁸ které 25. února 1930 získala.¹⁹

Kolaudace se konala 18. září 1930.²⁰ „Výsledek kolaudace dřevěného pavilonu a betonového basénu pro dětské koupaliště v Jubilejním sadě ve Znojmě jakož i úprava sadová provedeny byly přesně dle schválených plánů bez jakýchkoli odchylek. (...) Vzhledem k tomuto nálezu se navrhuje, aby městu Znojmu uděleno bylo povolení používací.“²¹

Z informací obsažených v úředních spisech města Znojma vyplývá, že sadová úprava rozšířené části Jubilejního parku byla provedena v souladu s Kumpánovým plánem, který byl předložen společně s technickými výkresy (modrotisk) stavby dřevěného pavilonu s převlékárnou a betonovým bazénem.²²

V roce 1938 u příležitosti přípravy oslav dvacetiletého trvání Československé republiky²³ byl do parku pořízen pamětní kámen s dvojazyčným, česko-německým nápisem připomínajícím založení parku k desátému výročí vzniku republiky v roce 1928: „Jubilejní sad založený v roce 1928 na paměť desetiletého trvání obnoveného československého státu.“²⁴

3. května 1958 byl Hybešův sad (Jubilejní park) zapsán na seznam nemovitých kulturních památek.²⁵ Přesto posléze došlo k jeho úpravám. V průběhu druhé poloviny 20. století byly provedeny necitlivé povrchové úpravy komunikací a bez adekvátní náhrady byly odstraňovány vzrostlé dřeviny. Z dostupných zdrojů pak plyne, že za nejpodstatnější změny (úpravy) provedené v parku za dobu jeho existence lze považovat zejména výstavbu nového zahradního pavilonu v roce 1994 na místě původní dřevostavby, který plně nerespektoval historický stav.²⁶ Ve stejném období byl rekonstruován i dětský betonový bazén, jenž byl také mírně upraven.

Přesto se park do současnosti dochoval ve vysoké míře původnosti historické kompozice (viz níže).

Rozbor a popis

1. Historická zahradní dokumentace

K interpretaci historické podoby Jubilejního parku jsou k dispozici celkem tři zahradní plány vytvořené Josefem Kumpánem. Všechny tři nedatované plány mají podobu půdorysných výkresů zachycujících kromě rozvržení vegetačního, technické a výtvarné složky díla také navrhovaný sortiment okrasných rostlin a řezu terénem.

Zahradní výkres č. 1 „Návrh na založení botanického parku ve Znojmě“ (1 : 100).²⁷ Výkres vytvořil Kumpán nejpozději v roce 1928. Zachycuje nejstarší část parku, která byla započata v roce 1928 a dokončena v první polovině roku následujícího. Část parku zachycená ve výkresu zaujímá dvě z celkových pěti kompozičních oddělení – rozárium a botanickou zahradu.

V pohledové vazbě s uličním průčelím školní budovy (ulice Horova) byl projektován formální parter s převahou použití růží (*Rosa* sp.). Ve středu zahlučeného parteru spočívá formální okrasný bazén oválného půdorysu s výsadbou červených, žlutých a růžových leknínů (*Nymphaea* sp.). Okolí bazénu je zpevněné (návrh počítal s dlažbou, pravděpodobně kamennou). Po obvodu cesty obepínající bazén, přístupný symetrickými schodišti, je navržen rabatový záhon akcentovaný výsadbou zimostrázů pěstovaných na kmínku (*Buxus* sp.) s podrostem *Viola cornuta* 'Hansa'. Schodiště i parter jsou akcentovány symetrickými výsadbami dřevin. Po obvodu zahlučeného parteru navrhl Kumpán rabatový záhon s pestrou skladbou růží. Nechyběly zahradní lavice rozmístěné po obvodu parteru. Podél ulice Jubilejní park je parter

Obr. 4. Znojmo, Jubilejní park, rozárium se zahlučeným travnatým parterem s centrálním okrasným bazénem. Pohled od severozápadu. Foto: Roman Zámečník, 2017.

Obr. 5. Znojmo, Jubilejní park, rekreační trávník s přítmou cestou spojující rozárium s květnicí. Cestu doprovází původní šeřtky (*Syringa* sp.) pěstované na kmínku. Foto: Roman Zámečník, 2017.

uzavřen stromořadím lip v pestrém sortimentu se smíšeným živým plotem.

V podélné ose parteru, před průčelím školní budovy, bylo navrženo místo pro pamětní kámen. Na protější straně je parter uzavřen živým plotem z *Berberis thunbergii* 'Atropurpurea'. Před ním jsou konstrukce pro popínavé rostliny.²⁸ Jako solitéry ve zbylém prostoru (mezi cestou a popínavými rostlinami) jsou navrženy *Chamaecyparis lawsoniana*, *Magnolia stellata*, *Magnolia x soulangeana*, *Ginkgo biloba* a dva kusy *Thuja occidentalis* 'Aurea'.

Rozárium je od botanické zahrady odděleno řadou stromů s kulovitými korunami a ocelovými konstrukcemi pro popínavé růže. Tato clona je uprostřed přerušena odpočívadlem na půdorysu oblouku s centrální výsadbou smuteční vrby s kruhovou lavičkou obepínající její kmen.

Půdorys půlkruhového odpočívadla se promítá do celkového pojetí botanické zahrady – byl vepsán do navazujícího okrasného bazénu i do systému záhonů.

Na obě strany od odpočívadla je terénní rozdíl překonán skalkou s alpínkami. Na bazén s navrženou výsadbou bažinatých rostlin navazují čtyři řady záhonů, které jsou rozděleny třemi příčnými cestami. Záhony situované nejbližší u bazénu měly být osazeny vodními rostlinami, druhá řada záhonů ve směru od školní budovy letničkami, medonosnými rostlinami, léčivými rostlinami a rostlinami jedovatými. Stejný plán osazení se opakoval také ve třetí řadě záhonů.

6

7

8

Obr. 6. Znojmo, Jubilejní park, botanická zahrada se systémem šestnácti květinových a růžových záhonů. Pohled od severozápadu. Foto: Zdeněk Čížmář, 2017.

Obr. 7. Znojmo, Jubilejní park, květnice se zahlobeným travnatým středem a symetrickou výsadbou čtveřice *Chamaecyparis lawsoniana* 'Erecta Viridis'. Ve středu parteru je podstavec ke slunečním hodinám. Foto: Zdeněk Čížmář, 2017.

Obr. 8. Znojmo, Jubilejní park, dětská zahrada s velkým betonovým bazénem (dětské brouzdaliště) a zahradním pavilonem. Foto: Roman Zámečník, 2017.

Poslední řada záhonů měla být osazena perennami. Okraje čtvrté řady záhonů jsou po stranách zdůrazněny symetrickou výsadbou stromů. Zbývajících část botanické zahrady byla Kumpánem řešena s cílem seskupit v ní nepravidelně pestrou skladbu dřevin.

Při oplocení bylo navrženo ještě jedno odpočívadlo zdůrazněné dvojicí *Quercus rubra* a vymezené tvarovaným habrovým plotem a výsadbou *Hydrangea paniculata* 'Grandiflora'.

Zahradní výkres č. 2 „Návrh na rozšíření Jubilejního sadu ve Znojmě“ (1 : 200).²⁹ Výkres vytvořil Kumpán nejpozději v roce 1930. Zachycuje druhou fázi realizace parku, která byla dokončena v roce 1930. Tato část se rozkládá podél ulice Dělnická a zaujímá tři z celkových pěti kompozičních oddělení parku – rekreační trávník, květnice a dětskou zahradu.

Rekreační trávník leží v centrální části Jubilejního parku. Mezi rozáriem a květnicí je navržena přímá cesta lemovaná stromořadím z vysokokmenných šejřků (po 8 ks po obou stranách). Mezi šejřky jsou taženy festony popínavých dřevin. Výškový rozdíl mezi rozáriem a rekreačním trávníkem překonává schodiště lemované rododendrony. Přímá cesta je symetricky doplněna čtveřicí konifer. Ve zbývajících travnaté ploše je navrženo pouze několik solitér.

Podél jihozápadní strany park uzavírá živý plot.

V podélné ose vůči rozáriu je zachycen další formální parter obdélného půdorysu (květnice). Ve středu parteru spočívá kruhová zpev-

něná plocha. Parter je v rozích akcentován koniferami. Zahlobení parteru je překonáno suchou zídou, nad kterou spočívá rabatový záhon osazený pestrou skladbou nízkých peren. Podél jihozápadní hrany parteru navrhl Kumpán stromořadí z lip (*Tilia platyphyllos*) se živým plotem.

Od dětské zahrady parter odděluje tvarovaný živý plot. Před ním je trojice zahradních lavic s konstrukcemi pro popínavé dřeviny. Na parter navazuje stinná partie s pravidelnou výsadbou stromů.³⁰

Posledním kompozičním oddělením zachyceným ve výkresu je dětská zahrada s ústředním formálním bazénem určeným pro koupání dětí. V jeho příčné ose je navržena dřevěná zahradní stavba „prodejna občerstvení, pavilon proti nepohodě“. Nechybí pískoviště s dětskými houpačkami. Na obou stranách stavby jsou navrženy symetrické výsadby stromů. Pozadí budovy tvoří pro Kumpána typická výsadba řady *Populus nigra* 'Italica'.³¹

2. Historické fotografie

Nejstarší dobové fotografie zaznamenaly situaci místa ve stavu před založením Jubilejního parku. Z nich je patrné, že prostor byl využíván jako dobytčí tržiště,³² výstavní prostor u příležitosti konání Zemědělské výstavy v roce 1908 (výstava zemědělských strojů),³³ sportoviště³⁴ a veřejný shromažďovací prostor (náměstí). Fotografie³⁵ také potvrzují, že park byl založen ve dvou etapách.

Z počátku 30. let se dochovaly tři soubory fotografií dokumentující interiér parku v detailu z doby krátce po jeho založení.³⁶ Fotografie jsou v poměrně dobré kvalitě a umožnily provedení potřebné analýzy,³⁷ včetně analýzy použitého sortimentu.³⁸

K dispozici jsou také čtyři fotografie dokumentující park v plné fázi rozvoje kompozice (pravděpodobně 40. léta 20. století). Fotografie jej zachycují z nadhledu od jihovýchodu.³⁹

Historické fotografie ze 30. a 40. let 20. století tak dokládají, že park byl podle Kumpánových návrhů realizován v plném rozsahu. Z dobových vyobrazení je zřejmé, že bylo při výsadbě

dodrženo celkové kompoziční rozvržení – hmoty porostů, stromořadí, solitéry, tvarované akcenty i rozsah a poloha květinových záhonů.

V plné rozvojové fázi kompozice park ukazují ještě vyobrazení z počátku druhé poloviny 20. století,⁴⁰ pozdější snímky ale dokládají, že v průběhu tohoto půlstoletí docházelo k dílčím úpravám parku na úkor původního řešení. Dílčí změny je možné pozorovat v použití sortimentu na květinových záhonech, v barevném provedení konstrukčních detailů, v použití zahradního mobiliáře, v úpravě povrchů cest atd.

Početný soubor fotografií z počátku 90. let 20. století dokumentuje druhotně prováděné změny v parku. Z nich je patrné, že byly realizovány dílčí změny v použitém sortimentu rostlin i na stavebních prvcích, zejména pak v případě nově zbudovaného zahradního pavilonu.⁴¹

3. Historické letecké snímky

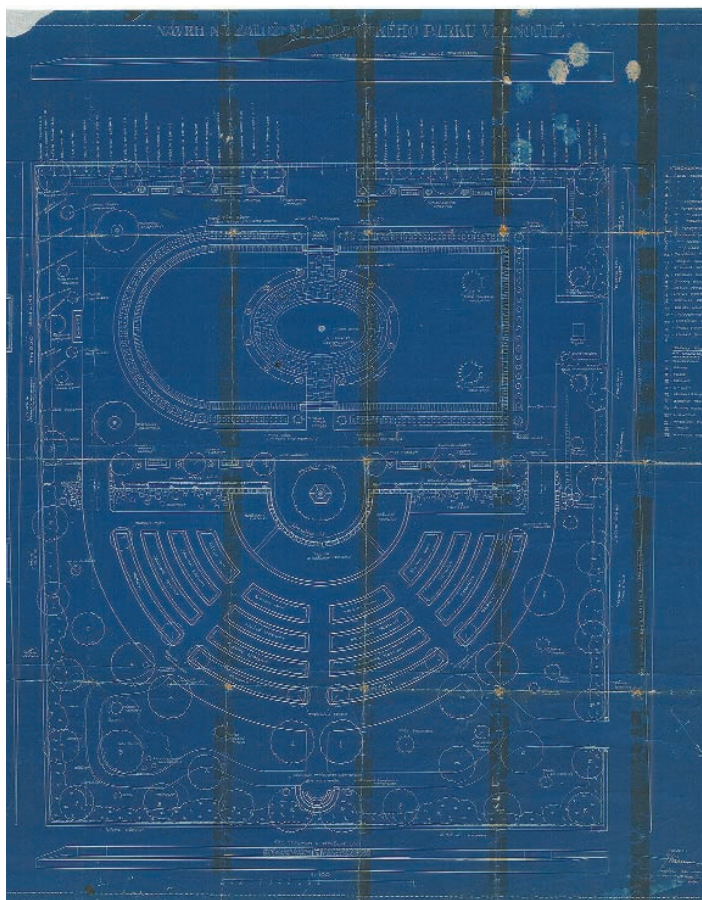
Nejstarší letecký snímek z roku 1938 zachytil Jubilejní park nedlouho po jeho založení.

Z analýzy leteckého snímku (1938) a Kumpánových zahradních výkresů je opět patrné, že park byl dle návrhů realizován v plném rozsahu. Dodrženo bylo kompoziční rozvržení parku do jednotlivých kompozičních oddělení, poloha a rozsah technických prvků (cestní síť, zpevněné plochy, zahradní stavby), rozložení hmot porostů, stromořadí, alejí, solitér i květinových záhonů.⁴²

Celkový rozbor historické (původní) kompozice

Rozvržení Jubilejního parku do kompozičních oddělení sleduje úmysl autora vytvořit rekreační, odpočinkový, ale také vzdělávací a reprezentativní prostor v urbanizovaném území a s vysokou pravděpodobností také reflektuje požadavky tehdejší městské samosprávy. Park byl založen jako moderní dílo odrážející v sobě požadavky na trávení volného času všech generací.

Rozárium. Osově orientovaný formální parter se zahlobeným travnatým středem byl uprostřed obohacen formálním bazénem s výtvary prvky (chrličie v podobě žab). Bazén

9

10

11

Obr. 9. Josef Kumpán, návrh na založení botanického parku ve Znojmě (1 : 100), nedatováno (zahradní výkres č. 1). Výkres zachycuje část parku založenou v letech 1928–1929 (1. etapa). V této etapě byla založena kompoziční oddělení A a B. Archiv ateliéru FLORART. Reprofoto: NPÚ, ÚOP v Brně, 2017.

Obr. 10. Celkový pohled na park od západu z doby krátce po založení druhé části parku (počátek 30. let 20. století). Jihomoravské muzeum ve Znojmě, Sbírka historických fotografií (dále jen JM ve Znojmě), inv. č. F II/317/3. Reprofoto: Jihomoravské muzeum ve Znojmě, 2017.

Obr. 11. Znojmo, Jubilejní park, rozárie od východu, 30. léta 20. století. V popředí snímku růžové záhony. Bazén je přístupný symetrickými schodišti. V pozadí průčelí školní budovy. JM ve Znojmě, inv. č. F II/317/5. Reprofoto: Jihomoravské muzeum ve Znojmě, 2017.

přístupný symetrickými schodišti byl po obvodu lemován cestou s 12 ks zimozrážů (*Buxus* sp.) pěstovaných na kmínku. Parter vymezený po obvodu cestní sítě lemoval úzký rabatový záhon osazený růžemi (*Rosa* sp.). Na severovýchodní, jihozápadní a jihovýchodní straně cesty rozkvétal záhon nízkých růží různých odrůd.⁴³ Vstup k bazénu z jihozápadní strany byl osazen 10 ks *Rosa* 'A. Müller' na každé straně a symetricky akcentován *Taxus baccata* 'Aurea' tvarovanými do koulí. Protější vstup k bazénu

byl osazen 10 ks *Rosa* 'General MacArthur' na každé straně a také symetricky akcentován *Taxus baccata* 'Aurea'. Na západní straně rostly růže pěstované na kmínku s podrostem (pravděpodobně letničky a cibulnaté a hlíznaté rostliny). V rozích byl záhon symetricky akcentován *Buxus sempervirens* 'Aurea' tvarovanými do koulí. V rozích zahloubení parteru rostly *Picea pungens* 'Argentea'.

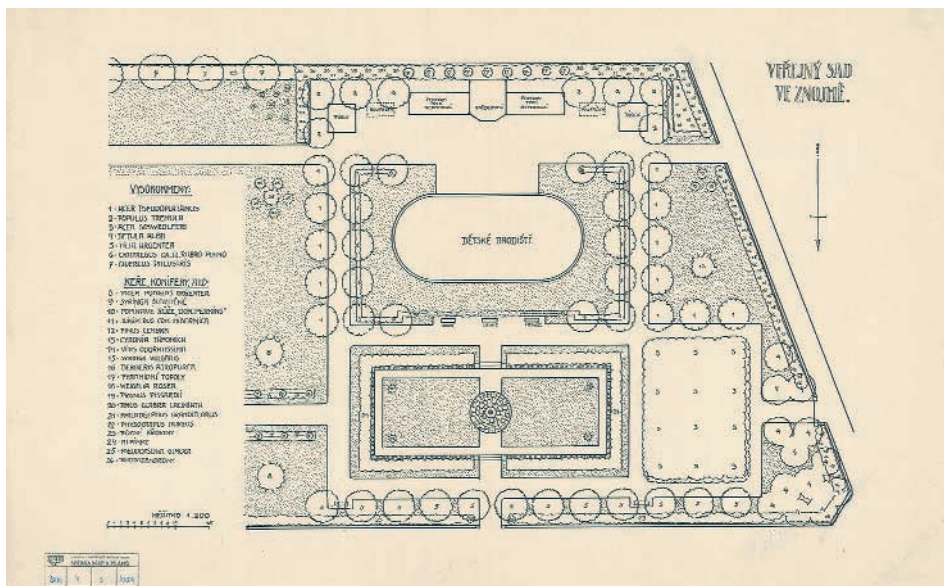
Podél oplocení parku (ulice Jubilejní park) bylo založeno stromořadí z lip v různých druzích⁴⁴ s živým plotem z pestrého sortimentu keřů (pravděpodobně pouze 1 ks od taxonu).⁴⁵ Po stranách vstupní brány do parku rostly *Picea abies* 'Nana Compacta'. Čtveřice pravidelně rozmístěných lavic byla po stranách doprovázena *Juniperus communis* 'Hibernica'.

Podél ulice Horovy byl park osazen keřovými skupinami (*Physocarpus opulifolius* 'Aurea' a *Corylus atropurpurea*). Pamětní kámen situovaný v ose parteru byl symetricky zdůrazněn výsadbou *Abies nordmanniana* a lemován tvarovaným živým plotem (*Thuja* sp.). Dále od *A. nordmanniana* byly ještě vysazeny *Prunus triloba*. Na protější straně parter zdůraznila symetrická výsadba *Platanus orientalis*. V podélné ose vytvořené propojení pomocí cesty a schodiště bylo po stranách zdůrazněno výsadbou *Thuja occidentalis* 'Aurea'. Dále od ze-

ravů rostly šácholany (*Magnolia x soulangeana* a *Magnolia stellata*), nejbliže u ulice Jubilejní park ještě *Chamaecyparis lawsoniana*. Po stranách schodiště rostly také kaliny (pravděpodobně *Viburnum carlesii*). Svah překonávající terén mezi rozáriem a rekreačním trávníkem porůstaly keřové skupiny.⁴⁶

V příčné ose rozárie bylo vytvořeno půlkruhové odpočívadlo s centrální výsadbou *Tilia cordata* a kruhovou lavicí obepínající její kmen. Odpočívadlo lemoval tvarovaný živý plot z *Taxus baccata*. Na obě strany od odpočívadla byly umístěny obloukové konstrukce pro pnoucí růže s bohatým sortimentem růží.⁴⁷ Mezi lavicemi situovanými před konstrukcemi rostly malokorunné alejové stromy⁴⁸ a keře rododendronů.

Botanická zahrada. Ústředním motivem oddělení se stal pravidelný systém květinových záhonů v několika řadách za sebou založených na půdorysu půlkruhu. Půlkruhové odpočívadlo bylo ze severní strany obkrouženo formálním bazénem. Na obě strany od odpočívadla vykvétaly alpinky a rostly zakrslé dřeviny v alpinu. Přímou na bazén navázal zmiňovaný systém květinových záhonů rozdělených cestní sítí. Kolem každého záhonu byla vytvořena úzká trávníková obruba zabíhající splavování substrátu na cesty. Záhony situované nejdále od

12

13

14

odpočívadla po stranách symetricky zdůraznily stromy.⁴⁹

Systém květinových záhonů uzavřela širší obvodová (okružní) cesta, na kterou navázala nepravidelně vedená cesta protínající zahradní úpravu sbírkového charakteru.⁵⁰ V podrostu stromů rostly *Vinca minor*, *Leucojum sp.*, *Convallaria majalis*, *Primula sp.*, *Digitalis sp.* a *Hedera helix*. Po obvodu oplocení byly vysazeny souvislé keřové skupiny.

Při ulici Jubilejní park bylo založeno ještě jedno půlkruhové odpočívadlo.

Rekreační trávník. Převážnou část oddělení zaujímal pobytový trávník s výsadbou jednotlivých stromů nebo menších skupin dřevin. Příčnou cestu spojující rozárium a květnici po stranách doprovázela symetrická výsadba šerfků. Na počátku a na konci každé řady byl vysazen stromkový šerfk kvetoucí bíle. Zbývající šerfky vykvétaly v barvě fialové, modré a červené. V každé řadě bylo vysazeno 8 ks šerfků. Mezi kmínky šerfků se pnuly girlandy z *Aristolochia durior*. Po obou stranách šerfků byla vysazena

symetrická čtveřice *Picea pungens* 'Argentea'.

Ve volné ploše rostla solitéra *Acer negundo* 'Odessanum' a trojice *Prunus triloba*, *Fagus sylvatica* 'Atropurpurea' a *Prunus cerasifera* 'Pissardii' s předsadbou *Paeonia sp.*

Podél oplocení, na jihozápadní straně parku, byl založen živý plot ze *Spiraea vanhouttei*. Na protější straně rostla čtveřice *Quercus palustris* a jeden *Populus alba*. Pískoviště ve vedlejším oddělení bylo stíněno živým plotem z *Physocarpus opulifolius* 'Aureus'.

Květnice. Zahloubený květinový parter obdélného půdorysu s centrálními slunečními hodinami na podstavci vymezily suché květinové zídky, v jejichž spárách vyrůstaly za tím účelem volené okrasné rostliny. Parter v rozích akcentovala symetrická výsadba *Chamaecyparis lawsoniana* 'Erecta Viridis'. Zbývající plocha středové části parteru byla pouze zatravněna. Nad zídou se střídaly nižší trvalky vysazené v celých ploškách na obvodovém záhonu (pravděpodobně po 10 ks od druhu). Trvalky se kombinovaly s jarními cibulovinami.⁵¹

Obr. 12. Josef Kumpán, návrh na založení veřejného sadu ve Znojmě (1 : 200), nedatováno (zahradní plán č. 3). Výkres zachycuje část parku založenou v roce 1930 (2. etapa). V této etapě byla založena kompoziční oddělení C, D a E. AMP NZM, OF Josef Kumpán, inv. č. 2010/VIZ/1359. Reprofoto: Národní zemědělské muzeum, 2013.

Obr. 13. Znojmo, Jubilejní park, detail slunečních hodin v květnici. V pozadí původní dřevěný zahradní pavilon. Asi 60. léta 20. století. Soukromý archiv Josefa Vlasáka, Znojmo. Reprofoto: Josef Vlasák, 2017.

Obr. 14. Znojmo, Jubilejní park, pohled do květnice od východu. V popředí původní litinová zahradní lavice. Počátek druhé poloviny 20. století. JM ve Znojmě, inv. č. 6077. Reprofoto: Jihomoravské muzeum ve Znojmě, 2017.

Směrem k jihovýchodu navazoval na parter pravidelný rastr 12 ks *Acer platanoides* 'Schwedleri' s rozmístěnými zahradními lavicemi. Dále k východu byla založena skupina *Betula alba*.

Květnici od dětské zahrady oddělily obloukové konstrukce, na kterých rostla *Vitis odoratissima*. Oddělení obou částí bylo zajištěno také tvarovaným nižším živým plotem z *Carpinus betulus*.

Podél ulice Jubilejní park bylo vysazeno stromořadí z *Tilia argentea* a živý plot, pravděpodobně v kombinaci *Forsythia suspensa*, *Pyrus floribunda* a *Laburnum anagyroides*, a podél ulice Dělnická rostl netvarovaný živý plot, ve kterém se pravidelně střídaly *Syringa sp.* s *Berberis thunbergii* 'Atropurpurea'.

Dětská zahrada. V příčné ose s květnicí a zahradním pavilonem spočinul velký oválný bazén určený pro koupání dětí přístupný schodištěm. Po jeho obvodu byl ponechán volný trávník, který z větší části uzavíral nižší tvarovaný živý plot z *Carpinus betulus*. Bazén v prostoru symetricky zdůraznila čtveřice *Aesculus x carnea*. Příčné cesty členící prostor byly symetricky osazeny stromořadím z *Acer pseudoplatanus*.

Na obě strany od pavilonu rostla symetrická výsadba čtveřice *Populus tremula*. Pod jejich korunami byla dětská pískoviště a houpačky. Zadní stěnu pavilonu lemovala řada *Populus nigra* 'Italica'. Mezi nimi byla vysazena *Caragana arborescens*. Na obě strany podél oplocení byl založen živý plot z *Rhus glabra* 'Laciniata' s předsadbou *Philadelphus grandiflorus*.

V rohu parku u ulice Dělnická rostla skupina z *Weigela florida* 'Rosea' s předsadbou *Spiraea thunbergii*. U ulice Dělnická ve zbylé travnaté ploše dominovaly solitéra *Pinus cembra* a trojice *Cydonia japonica*.

Doporučení pro obnovu

Termín obnova je značně obecný pojem užívaný pro sofistikovaný proces, jehož cílem je uvést předmět obnovy do stavu, který byl defi-

15

16

17

18

Obr. 15. Znojmo, Jubilejní park, detail půlkruhového betonového bazénu a záhonů v botanické zahradě. Pohled od severovýchodu, 30. léta 20. století. JM ve Znojmě, inv. č. F II/317/6. Reprofoto: Jihomoravské muzeum ve Znojmě, 2017.

Obr. 16. Znojmo, Jubilejní park, detail květinových záhonů v botanické zahradě. Pohled od jihovýchodu, 30. léta 20. století. JM ve Znojmě, inv. č. F II/317/1. Reprofoto: Jihomoravské muzeum ve Znojmě, 2017.

Obr. 17. Znojmo, Jubilejní park, detail alpina mezi botanickou zahradou a rozáriem od západu. Vlevo ocelové konstrukce pro pnoucí růže. 30. léta 20. století. Soukromý archiv Josefa Vlasáka, Znojmo. Reprofoto: Josef Vlasák, 2017.

Obr. 18. Znojmo, Jubilejní park, botanická zahrada od severovýchodu s bohatými květinovými záhony v popředí (30. léta 20. století). JM ve Znojmě, inv. č. F II/317/3. Reprofoto: Jihomoravské muzeum ve Znojmě, 2017.

nován před zahájením obnovy. Bez upřesnění z něj ovšem nelze usuzovat na charakter vlastního zásahu.⁵²

Doba založení parku s sebou nese řadu specifíků, která je nutné v procesu obnovy zohlednit. Vlastní proces realizace obnovy musí být v maximální míře šetrný ke stávajícím zachovalým technickým a vegetačním prvkům kompozice s cílem zohlednit specifika prvorepublikové tvorby.⁵³

Převažující formální kompozice parku, kladoucí vysoké nároky na symetrický růst dřevin, vyžaduje, aby byla dána přednost jednorázové obnově složených vegetačních prvků (aleje, stromořadí, jiná symetrická výsadba dřevin) před obnovou postupnou (např. dosadby chybějících jedinců ve stromořadí).

Níže následují doporučení pro obnovu jednotlivých kompozičních oddělení.

Rozárium – dosadba dřevin v souladu se stavem ze 30. let 20. století, zmlazení kompozičních akcentů zdůrazňujících schodiště, znovuzaložení obvodového rabata s růžemi,⁵⁴ jednorázová obnova na kmínku pěstovaných zimostřezů kolem bazénu, restaurování konstrukcí pro popínavé růže, doplnění kruhové lavice kolem kmene v odpočívadle, obnova bazénu v souladu s historickým stavem.⁵⁵

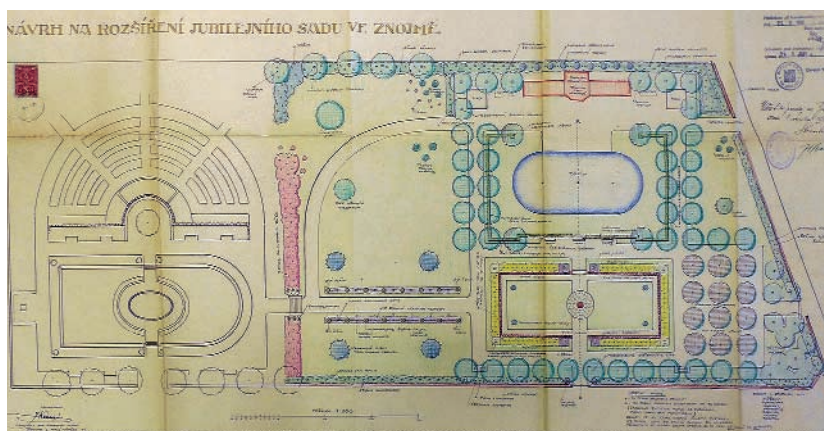
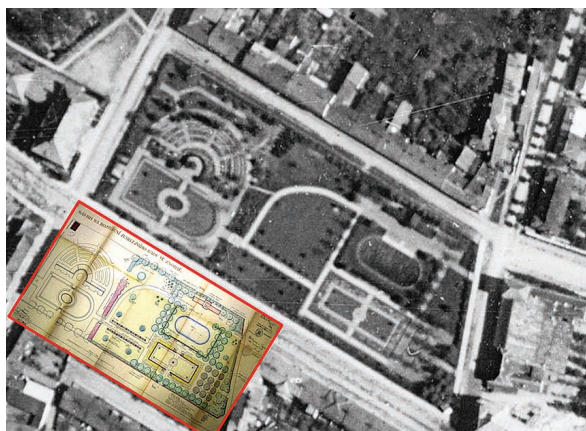
Botanická zahrada – dosadba dřevin a trvalek v souladu se stavem ze 30. let 20. století (na záhonech i v alpinu), jednorázová obnova zakrslé rostoucí dřevin v alpinu, založení chybějícího odpočívadla s lavičí při ulici Jubilejní park, obnova původního ztvárnění okraje bazénu.

Rekreační trávník – dosadba dřevin v souladu se stavem ze 30. let 20. století, zvážení (na základě vyhodnocení dendrologického potenciálu) jednorázové obnovy šeríkové aleje, odstranění druhotně použité konstrukce pro pnoucí

rostliny mezi šeríky, založení zaniklých festonů (girlandy) mezi šeríky, obnova povrchové úpravy cest.

Květnice – jednorázová obnova čtveřice konifer na parteru, odstranění nepůvodní výsadby konifer u schodišť klesajících na parter, obnova obvodového perenového rabata z nízkých trvalek na úkor sezónních výsadeb letniček, obnova obvodového trávníkového lemu záhonu, odstranění dvou kruhových letničkových záhonů na parteru, zvážení (na základě kompozičních poměrů) odstranění druhotně provedené výsadby čtveřice šácholanů v rozích rabatového záhonu, restaurování slunečních hodin, obnova povrchové úpravy cest, obnova suchých květinových zídek (pravděpodobně přeskládáním) a dosadba rostlin do spár, restaurování konstrukcí pro pnoucí rostliny, obnova povrchové úpravy zpevněné plochy v rastru stromů.

Dětská zahrada – dosadba dřevin v souladu se stavem ze 30. let 20. století, obnova chybějící části živého plotu uzavírajícího dětské koupaliště, zvážení úpravy bazénu s ohledem na historický stav (doplnění schodišťových stupňů), zvážení odstranění novodobého dětského hřiště se skluzavkou, zvážení vytvoření repliky zahradního altánu na úkor současné stavby.

19

Závěr

„Jubilejní park (Hybešův sad) se dobou svého vzniku, kompozicí parkové a zahradní úpravy řadí k významným dokladům meziválečného zahradního projektování.“⁵⁶

Památkové hodnoty parku byly oceněny již na konci 50. let 20. století, kdy byl park prohlášen nemovitou kulturní památkou. Jeho vznik je přímo vázán na jednu z nejvýznamnějších událostí našich dějin, na vznik první samostatné Československé republiky v roce 1918. Park byl založen u příležitosti oslav desítiletého trvání Československého státu v roce 1928 podle projektu předního zahradního architekta Josefa Kumpána. Kumpán byl osobností evropského formátu. Poznatky načerpané prací a studiem v zahraničí tvůrčím způsobem aplikoval v českých zemích.

Park se do současnosti zachoval ve vysoké míře autentičnosti. Dílčí zaniklé prvky kompozice je možné vzhledem k existenci bohatého historického materiálu a původních plánů věrohodně obnovit. Zachovalost historické kompozice parku věrohodně dokumentuje éru vývoje městského parku 20. a 30. let 20. století, období zvýšeného zájmu o zahradní architekturu a zahradnictví obecně, která v tomto období dosáhla svého vrcholu.

Jubilejní park ve svých počátcích i v následujících desetiletích reprezentoval moderní typ městského parku, který byl navržen a založen s důrazem na reprezentativnost všech jeho kompozičních složek včetně neopomenutelného významu vzdělávacího (botanická zahrada) a rekreačního. Projekt a následná realizace prezentují náročný typ zahradní dispozice charakteristické formální strukturou, která klade vysoké nároky na použitý sortiment a panující vztahy mezi jednotlivými prvky kompozice. Důraz byl kladen na symetričnost a efektní použití sortimentu okrasných rostlin. Kumpánovi se podařilo nenásilným a inovativním způsobem uplatnit tradiční prvky formální dispozice, jak to bylo tehdy typické, za současného použití

moderního sortimentu rostlin a aplikace moderních funkcí.

Vizuální působení parku bylo podpořeno prací s terénem. Park byl založen v několika výškových úrovních, přestože leží v rovině. Při zakládání parku byl volen velmi bohatý sortiment dřevin dokumentující tehdejší nebývalý rozvoj československého zahradnického školkařství. Květinové záhony uplatněné v tradičních formách (rabatové záhony) byly osazeny moderním způsobem, za využití tehdy velmi populárních trvalek.

Jubilejní park je významným dokladem prvorepublikové zahradně-architektonické tvorby. Podařilo se uskutečnit jeho plánovanou obnovu s důrazem na rehabilitaci stavu ze 30. let 20. století, zařadí se mezi historické zahrady a parky České republiky, které byly také ukázkově obnoveny.

■ Poznámky

- 1 Lokalizaci všech Kumpánem projektovaných zahradně-architektonických děl v ČSR mezi léty 1918–1945 znázorňuje mapa vytvořená jím po 2. světové válce a publikovaná v Stanislava Ottomanská – Eva Spěváková – Pavel Vaida, Možnosti využití archivních zdrojů Národního zemědělského muzea (osobní fond Josef Kumpán) pro účely aplikovaného výzkumu, *Zprávy památkové péče* LXXVI, 2016, s. 535–541.
- 2 Stanislava Ottomanská – Šárka Steinová, *Život a dílo zahradního architekta Josefa Kumpána (1885–1961)*, Praha 2015, s. 141–143.
- 3 Běchovice, Čakovice, Čelákovice, Humpolec, Jarov, Jilové, Kamenice nad Lipou, Kostelec nad Orlicí, Kralupy nad Vltavou, Liteň, Lysá nad Labem, Měchenice, Prostějov, Roztoky, Semily, Třebíč, Ústí nad Orlicí, Volyně a Žilina.
- 4 Ottomanská – Steinová (pozn. 2), s. 141.
- 5 V roce 1955 získal Jubilejní park ještě druhý název – Hybešův sad – na paměť 100. výročí narození dělnického vůdce Josefa Hybeše.
- 6 Sportovní funkce se na náměstí udržela až do založení parku (1930).
- 7 „Kompoziční oddělení je část řešeného objektu, která je

Obr. 19. Srovnání původního plánu na rozšíření Jubilejního parku ve Znojmo (viz pozn. 22, reprofoto: Roman Zámečník, 2017) s historickým leteckým snímkem z roku 1938. Ze snímku je patrné, že park byl založen přesně podle návrhu J. Kumpána. Letecký snímek poskytl Vojenský geografický a hydrometeorologický úřad Dobruška, © MO ČR 2015, inv. č. 01217.

homogenní v základních atributech důležitých pro plnění funkce objektu s respektováním jeho historického vývoje. Za základní atributy kompozičního oddělení považujeme reliéf terénu, historii, převažující (dominantní) funkce, význam v kompozici celého objektu, typické zastoupení skupin vegetačních a technických prvků“. Viz Pavel Šimek, Projektování a realizace, in: *Pražské zahrady a parky*, Praha 2001, s. 42. – *Historické zahrady, parky a sady: seminář pořádaný v říjnu 2001*, Hrdějovice 2001.

8 Názvy a vymezení kompozičních oddělení parku byly stanoveny na základě autorského přístupu. Rozdělení ale také reflektuje původní funkce a obsah jednotlivých částí parku.

9 Dopis Městské rady ve Znojmo ve věci zřízení jubilejního botanického sadu na starém dobytčím tržišti. Státní okresní archiv Znojmo, fond Archiv města Znojma, oddíl Spisovna 1918–1938, karton 104. Dále citováno jako SOKA Znojmo.

10 Klement Balík, Sady města Znojma, *Krásy našeho domova* XXIII, 1931, č. 6, s. 88–89.

11 Dělnická tělocvičná jednota (DTJ, též Dělnická tělovýchovná jednota) je obvyklý název a zkratka organizací patřících k českému a slovenskému hnutí DTJ. Jejich úkolem je tělesná výchova a zdravotní, duchovní a mravní povznesení dělné třídy na ideovém základu demokratického socialismu. Hnutí vzniklo na přelomu 19. a 20. století odstěpením od Sokola, po historii přerušené komunistickou totalitou bylo v českých zemích v 90. letech obnoveno.

12 SOKA Znojmo, Usnesení Městské rady Znojma ze dne 18. 4. 1928.

13 Celkové náklady na založení této části parku měly činit 97 697 Kč. SOKA Znojmo, Dopis Správy lesů a statků města Znojma ze dne 6. 2. 1929, č. 80/III.

14 SOKA Znojmo, Dopis Městského zahradnictví ve Znojmo ze dne 27. 3. 1929.

Obr. 20. Znojmo, Jubilejní park, detail květnice od východu, 30. léta 20. století. Zabloubení parteru bylo vymezeno suchými květinovými zídkami. Po obvodu byly založeny bohaté květinové záhony z nižších trvalek. Soukromý archiv Josefa Vlasáka, Znojmo. Reprofoto: Josef Vlasák, 2017.

20

15 Ibidem.

16 Dopis Městské rady ve Znojmě ze dne 28. 11. 1929, čj. 8132. SOKA Znojmo.

17 Dopis Městské rady ve Znojmě ze dne 12. 12. 1929, čj. 8132. SOKA Znojmo.

18 Žádost Městské rady ve Znojmě o stavební povolení ze dne 1. 2. 1930, čj. 1501-II/2 f. SOKA Znojmo.

19 Povolení Okresního úřadu ve Znojmě ke zřízení betonového bazénu pro dětské koupaliště s příslušným dřevěným pavilonem ze dne 25. 2. 1930, čj. 2599-V/11. SOKA Znojmo.

20 Město Znojmo, dětské koupaliště v Jubilejním sadě, kolaudace k čj. 1501-II/2 f ze dne 2. 9. 1930. SOKA Znojmo.

21 Protokol sepsaný Okresním úřadem ve Znojmě dne 18. 9. 1930. SOKA Znojmo.

22 SOKA Znojmo, Originál kolorovaného výkresu s názvem „Návrh na rozšíření Jubilejního parku ve Znojmě“ (1 : 200, nedatováno) se dochoval jako příloha spisu ve Státním okresním archivu ve Znojmě. – Historické výkresy stavby dřevěné převlékárny a bazénu pro děti se nedochovaly.

23 SOKA Znojmo, dopis ze dne 2. 2. 1938.

24 SOKA Znojmo, Jubilejní sad, nápis oferty. Městská rada ve Znojmě dne 5. 4. 1938, čj. 2135.

25 Číslo Ústředního seznamu kulturních památek: 48985/7-8386.

26 Viz fotodokumentaci NPÚ, ÚOP v Brně z roku 1992.

27 Archiv ateliéru FLORART, Uherský Brod.

28 Navrženy byly taxony *Polygonum baldschuanicum*, *Parthenocissus quinquefolia*, *Akebia quinata*, *Lonicera caprifolium*, *Clematis vitalba*, *Vitis odoratissima*, *Clematis viticella*, *Periploca graeca*, *Actinidia polygama*, *Aristolochia siphon* a *Ampelopsis hederacea*.

29 SOKA Znojmo.

30 V tomto místě je také situován další hlavní vstup do parku.

31 Interpretaci zahradního plánu č. 3 („Veřejný sad ve Znojmě“ (1 : 200). Archiv Národního zemědělského muzea v Praze, inv. č. 2010/V/Z/1359), není vzhledem k tomu, že zachycuje takřka totožnou situaci jako zahradní plán č. 2, věnována bližší pozornost.

32 Jihomoravské muzeum ve Znojmě, Sbírka historických fotografií (dále jen JM ve Znojmě), inv. č. F II/311/32.

33 Ibidem, inv. č. F II/728.

34 Soukromý archiv fotografií Josefa Vlasáka, Znojmo.

35 Ibidem.

36 Ibidem. – Jiří Svoboda, *Znojmo: kniha historických pohlednic*, Znojmo 2002.

37 Druhý soubor fotografií se dochoval jako velmi nekvalitní kopie přiložená k úřednímu spisu ve spisovém archivu NPÚ, ÚOP v Brně (Pozvánka Městských lesů Znojmo

k projednání návrhu rekonstrukce Jubilejního parku ve Znojmě čj. 272/93 ze dne 29. 11. 1993).

38 JM ve Znojmě, inv. č. F II/730; F II/317/6; F II/317/4; F II/317/1.

39 Josef Vlasák (pozn. 35).

40 JM ve Znojmě, inv. č. F II/949/1-2; F II/606; 6076.

41 Fotoarchiv NPÚ, ÚOP v Brně, inv. č. 104 941; 104 942; 104 943; 104 944; 104 945; 104 946; 104 947; 104 948; 104 949; 110 196; 110 195; 110 198; 110 197; 110 199; 110 200; 110 202; 110 201.

42 Prostřednictvím současných družicových snímků je možné při porovnání se snímky historickými identifikovat některé dílčí změny v kompozici parku, a to zejména v případě výpadků stromového patra parku u solitér i porostů.

43 Po čtyřech kusech od odrůdy rodu *Rosa* sp.

44 Dle Kumpánova návrhu: *Tilia spectabilis*, *T. macrophylla*, *T. euchlora*, 2 × *T. grandiflora* po stranách vstupu do parku, *T. pubescens*, *T. argentea* a *T. spectabilis*.

45 Dle Kumpána: *Cornus mas*, *Ribes aureum*, *Berberis vulgaris*, *Amelanchier ovalis*, *Pyrus coronaria*, *Sambucus racemosa*, *Ribes sanguineum*, *Virgilia lutea*, *Viburnum opulus*, *Pyrus Niedzwetzkyana*, *Cornus alba* 'Spaethii', *Ribes sanguineum*, *Spiraea douglasii*, *Cydonia japonica*, *Pyrus toringo*, *Philadelphus coronarius*, *Forsythia suspensa*, *Rhodotypos kerrioides*, *Cytisus laburnum*, *Philadelphus coronarius*, *Exochorda grandiflora*, *Pyrus floribunda*, *Deutzia crenata*, *Spiraea aria folia*, *Viburnum lantana*, *Weigela*, *Pyrus Scheideckeri*, *Calycanthus floridus*, *Spiraea opulifolia*, *Staphylea colchica*, *Chionanthus virginica*, *Pyrus spectabilis*, *Cotinus coggygria*, *Rhus typhina*, *Rhus glabra* 'Laciniata', *Caragana arborescens*.

46 Pravděpodobně *Berberis thunbergii* 'Atropurpurea', případně byly použity divoké druhy růží.

47 Pravděpodobně byly použity odrůdy *Rosa* 'Tisíckrásná', 'Aviateur Blériot', 'Thalia', 'American Pillar', 'Hiawatha', 'Octavia Hesse', 'Dorothy Perkins', 'Crimson Rambler', 'Excelsa', 'Sodenia', 'Trier' a 'Aglais' (dle Kumpánova návrhu).

48 *Acer platanoides* 'Globosum', *Ulmus glabra* 'Globosum', *Fraxinus excelsior* 'Globosum', *Prunus mahaleb* 'Globosum'.

49 Na každé straně cesty vždy symetricky *Populus nigra*

'Italica', *Crataegus oxyacantha*, *Betula alba* a *Robinia neomexicana*.

50 Použity byly dle Kumpána dřeviny: *Abies balsamea*, *Quercus nigra*, *Taxodium distichum*, *Juniperus japonica* 'Aurea', *Populus alba*, *Aesculus rubicunda*, *Tsuga canadensis*, *Juglans nigra*, *Ulmus pitteursis*, *Sorbus aucuparia*, *Pinus montana*, *Pinus strobus*, *Pinus cembra*, *Ulmus effusa*, *Quercus rubra*, *Ulmus montana*, *Juniperus pfitzeriana*, *Liriodendron tulipifera*, *Acer platanoides* 'Schwedleri', *Acer negundo* 'Variegatum', *Acer platanoides* 'Reitenbachii', *Prunus laurocerasus* 'Schipkaensis', *Acer pseudoplatanus* 'Leopoldii', *Acer platanoides*, *Acer ginnala*, *Acer pseudoplatanus* f. *purpureum*, *Acer pseudoplatanus* 'Tricolor', *Acer pseudoplatanus* 'Worlei', *Fraxinus excelsior*, *Picea omorika*, *Fagus sylvatica* 'Atropurpurea', *Juniperus sabina* a *Ginkgo biloba*.

51 V rozích záhonu byly pravděpodobně symetricky použity skupiny *Dianthus* 'Her Majesty'. Na dobových fotografiích se výrazně uplatňuje *Cerastium biebersteinii* a podzimní nízké *Aster* sp.

52 Podrobně viz např. Roman Zámečník, Památkové metody obnovy v péči o historické zahrady a parky – výběr z aktuálních akcí na jižní Moravě, s. 61–86, in: *Památková péče na Moravě, Monumentorum Moraviae tutela* 18, Brno 2016.

53 Podrobně viz Roman Zámečník – Pavel Šimek, *Metodika pro obnovu vilové zahrady první republiky*, Lednice 2017.

54 Rozsah růžových záhonů nebude pravděpodobně možné obnovit zcela, a to vzhledem ke změně mikroklimatických podmínek vlivem zastínění – necht' posoudí znalec problematiky.

55 Zejména výšková hladina okolního terénu vůči okrají bazénu a ztvárnění okraje bazénu.

56 NPÚ: Památkový katalog. Dostupné na: <http://pamatkovykatalog.cz/>.